

Ossendrecht.

Den vierden Mei 1896 bezocht ik de gemeente Ossendrecht. Van Huybergen komende, kwam ik op het vastgestelde uur aan; de wethouders waren nog niet aanwezig, een gevolg van de omstandigheid, dat de gemeente Ossendrecht den tijd van Greenwich heeft, en men mij dus 20 minuten later verwachtte. - De harmonie, die mij blijkbaar te gemoet had willen gaan, was nog onvolledig, toen ik de leden voorbij reed. - Later kwam zij voor het gemeentehuis een paar stukken ten beste geven. -

De burgemeester maakt geen gunstigen indruk; uit de beide wethouders was geen woord te halen; de secretaris houdt met zijn broeder samen een groot zaakwaarnemerskantoor; zelfs de notaris heeft zich met hen moeten associëren. -

Evenals te Hoensdrecht bestaat ook te Ossendrecht het gros der bevolking uit polderjongens. -

Op mijn audiëntie verscheen de pastoor met den kapelaan, benevens een gegageerd O. S. soldaat.

Om den tijd te dooden bracht ik een bezoek aan de school; voor een dorpschool scheen mij het onderwijs bijzonder goed. - Geschiedenis en aardrijkskunde vallen blijkbaar zeer in den smaak van de kinderen; verder was hun te mijner eer het Wier-Neerlands bloed en het oude Wilhelms geleerd. -

Na de school verlaten te hebben kwam de burgemeester mij vertellen, dat er een fabrikant was, die er hoog prijs op zou stellen, dat ik een bezoek aan zijne cichoreifabriek zou brengen; zeer tot mijn leedwazer moest ik voor het bezoeken van die fabriek bedanken. Ik deelde den fabriekseigenaar mede, dat ik niet kon komen, omdat ik op tijd te Putte moest zijn; bij een volgend bezoek aan Ossendrecht hoopte ik zijne fabriek te bezoeken. Hij heet Matthaeus Jans.

In Ossendrecht is verder niets te zien, en blijft alles daar bij het oude. -

Ik droeg den burgemeester op, er voor te zorgen, dat in het vervolg het jaarverslag van de gemeente aan den gemeenteraad nauwkeurig ingevuld wordt!

Ossendrecht.

sta (in het verslag over 1894) werd omtrent zeer vele zaken naar vorige verslagen verwezen. —

Ik schreef den 8^{en} mei nog aan den fabrikant C. Mat. Theeuwens, om hem nogmaals aan het verstand te brengen, dat het niet mijne schuld was, dat ik zijne fabriek niet was komen bezichtigen; deze antwoorde mij den elfden mei, dat hij de zaak volkomen begreep, en dat hij zich bij een eventueel volgend bezoek aan Ossendrecht, dan bevolen hield voor eene bezichtiging zijner fabriek.

De heer Klasens rapporteert, dat de administratie van den secretaris - ontvanger met netheid werd gevoerd, en goed in orde was. Slechts enkele opmerkingen waren te maken.

Den 2^{den} Augustus 1900 kwam ik weer inde gemeente Ossendrecht; sinds mijn vorig bezoek was daar eene nieuwe Roomsche kerk gekomen; met H. en W. ging ik die even kijken. Vervolgens ging ik met B. en W. kijken naar de fabriek van p. schaffte van de weduwe C. Althuisjeffus en zonen en zag daar de bereiding der eichhorreivarkels. Ik werd door een zoon rondgeleid en vernam, dat de concurrentie zoo hevig was, door dat een andere woon uit de zacht gebreken was, ziele als fabriekant gevestigd had naast de zacht zijner moeder, en nu scherp concurreerde. —

Door de wet van 1897 werden de inkomsten \pm $\text{f} 2500$ beter; de openden op het personeel werden toen afschaffen, en een bestaande quintweg veranderd in een keiweg, wat aan de gemeente $\text{f} 26.000$ kostte. —

Op mijn audientie verscheen niemand. —

De laatste periodieke raadsverkiezing liep zonder stemming af met herkiezing der bestredende leden. —

De bebouwer van de huizen een gaeder industrie. Van de 2500 zielen zijn er \pm 50 Protestanten, en is een Protestant raadslid. — De Protestanten betalen $\frac{1}{4}$ van den liden hoofdelijken omslag. —

Ossendrecht.

Den 20 April 1904 bracht ik weer een bezoek aan Ossendrecht. Ik ging per tram van Bergen op Zoom tot Ossendrecht, en liep toen naar het Raadhuis, dat op \pm 10 minuten van de halteplaats van de tram ligt. — Per rijtuig ging ik later naar Dulle, en daarna naar Waensdrecht, waar ik per rijtuig naar Bergen op Zoom terugkeerde.

De bevolking is zeer welvarend, en opert zeer vaaruit; in 1903 werden er 43 huwelijken gesloten, van welke 5 geduonden. Op ruim 100 geboorten kwamen 4 onwettige kinderen voor.

Bijna alle arbeiders wonen op hun eigen: huisjes, die aan boeven $\text{f} 600$ à $\text{f} 900$ kosten; 20 à 40 aren land, ad $\text{f} 400$ - $\text{f} 600$.

Als een gering brood is er gewoontelijk zacht overgespaard, dat men met een hypotheek van $\text{f} 400$ kan volstaan. — Het veld wordt verschaft door den secretaris Tolde.

Het is wettelijk om aan meiden en knechts te komen; van een meid wordt van $\text{f} 100$ tot $\text{f} 120$ betaald. —

De knechts worden meestal gekleemd voor 9 maanden, van 1 maart tot St. Andrius (1 December). — Zij verdienen dan hoog loon, tot $\text{f} 250$ toe; bovendien krijgen zij nog 50 roeden arbeidappelland voor hunne familie. —

Een reuie met verkiezingen. —

Verdam nam voor een ja af zes oud archief mede en zou dat inventariseren en catalogus zenden. Catalogus moet nog komen.

Audientie verleend aan Pastoor Uytendiel, die niets bijzonders te vertellen had; en aan broefst der schoolshering, die kwam vragen, om bij eene eventuele vacature van districts schoolopziener in aanmerking te mogen komen. — Hem geraaden, te bechtlen eerst overondisferents schoolopziener te worden, dan is de overgang tot districts schoolopziener later gemakkelijker.

Er is in Ossendrecht geene byzondere begraafplaats; op de algemeene begraafplaats, waar alle lijen worden bijgezet, worden geene begraafenis rechten geheven; ook niet door den pastoor.

Eene eeuwige hulp wordt verleend door een kolopist door de; en zijn geen armen dat warm huif; een medicalement, dootschou, vaccinatie enz. krijgen hij te samen $\text{f} 175$. —

Ossendrecht.

en is daarmede ruim betaald.

Over veldwachter is men zeer tevreden; hij heeft f500, + f50 voor kleeding, + rijs woning en tuin. — Het het oog op zijn groot gedin wil men hem een nieuwe woning bouwen. —

Vrijspolitic bestaat ~~ook~~ uit 4 marechaussee te voet, over wie men zeer tevreden is. —

Voer werd kosteloos herhalings onderwijs gegeven aan gemiddeld 70 jongens. — Sinds daardoor na de wijziging der onderwijswet schuldeld geheven maet worden, wordt daarmede bijna geen gebruik meer gemaakt. —

Veel menschen werken buiten de gemeente, vooral in België en Frankrijk. — nu er in Duitsland niet meer zulke hooge loonen worden gegeven. — Een boerenarbeider verdient f0.90 gemiddeld daags, een fabrieksarbeider ± f1. — Er wordt vooral cichoreikoffie gefabriceerd; nu er in België een ^{belasting} ~~recht~~ op den invoer van pechaffie is vanagenomen, opent een der cichoreifabrieken — die van de firma de Beukelaere — een gedeelte haren zaak naar Antwerpen overbringt. —

Den 24 juni 1908 kwam ik weer in Ossendrecht; ik ging er per tram heen; en reed van daar later naar Bille, van waar ik later naar Bergen op Zoom terugreed. — Ik verleende audientie aan pastoor en kapelaan, die niets byonders te vertellen hadden; en aan swezing, hoofd der school, die kwam bedanken voor de medewerking van de dep. Staten om de met Vriete overeenkomstig hare betaaling = verbetering van het lot der onderwijzers, te doen uitvoeren.

Er was juist kennis gegeven in Ossendrecht; in 1907 waren beelden gekomen, om den boel op te scheppen, en was er opzede maete geweest met de marechaussee; de veldwachter van Ossendrecht redde bij die gelegenheid den brigadier — die anders vermoord had geworden — het leven, en kreeg deswege een dankbetuiging van de regering. — Bij die gelegenheid werd er een Bely door de marechaussee dood gesloten. — Om over te blijven was dit jaar de brigade met 8 man versterkt, zoo dat er nu 9 man waren, + de gemeente veldwachter; gelukkig behoeft men niet handteend op te treden.

Ossendrecht.

Ik heb er B. en W. op gegeven, dat ze geen recht meer hebben om de wa. herleidingen te schouwen, en dat gemeente de wa. herleidingen voortaan zelve maet onderhouden.

Sinds een paar jaar is er een gemeente doctor, dr. van der hee; een protestant; daer was geen Noomsche te krijgen. Zijn salaris bedraagt op het moment f600; het ~~bleef~~ jaarlijks met f50. — tot een maximum van f1000. —

In 1904 waren er 28 branden geweest; oorsaak onbekend; de deuren geraden, om, wanneer er ^{ernstig} sterfgevallen van brandstichting is, te zorgen, dat de assurantie penningen niet uitbetaald worden; dan is het met brand stichten spoedig gedaan.

Sinds het herhalingsonderwijs niet meer kosteloos gegeven wordt, valt het niet meer in den smaak der menschen, en wordt er slechts door een minime aantal kinderen gebruik van gemaakt.

De pechaffie fabricage verschaft aan tal van menschen geregeld een goed stuk brood; de ± 25 meisjes, die de koffie maeten verpulveren, verdienen winter en zomer ongeveer f0.75 daags. Er maetselver hand voor gewerkt worden, want het is alles vanagenomen werde. — De cichorei wortels komen uit Frankrijk en België; ze worden in gedroogden toestand van daar naar Ossendrecht verzonden. Men zou ze even goed in Ossendrecht kunnen verbouwen, maar de grond en de arbeidskrachten zijn daar wat duur; ze groeien er eedter uitstokend.

Het oud archief zit nog steeds in de kaden; van tijd tot tijd komt de commissie er uit, om schikkingemaet te worden; men maetselver niet wat men heeft.

Gemeente heeft begraafenis rechten op algemeen begraafplaats: f2 voor een groot lijke enz.

Het B. en W. in mijn rijtuig een eind weegs den dijle op gereden maetselver den Noord- en den Zuidpolder. Die dijle werd door gemeente ^{ik was in 1898} bestreut; de bestreking zag er zeer goed uit.

Bij mijn vertrek naar Bille nam ik welhouder Elisen — een oud man, die in 1907 zijn opzeden bruiloft vierde — in mijn rijtuig zede tot zijn woning; hij woont nu in de buurt van „huisblenji“, dan der weg van Hoogerheide naar Berke, juist oem de vereeniging ~~maet~~ met de weg van Ossendrecht. — Hij had het druk over een zoon, in dienst bij het Ned. O. V. leger; over 9 jaar kwam die terug, en dan had hij f1500 pensioen.

Den 12 April 1912 kwam ik weer in Ossendrecht;

Ossendrecht.

ik was te voren in Hengelo geweest, en berocht later nog Dulle. Ze maakte den tocht per auto van uit Krassendaal

Ze verleende audientie aan Pastoor Wijtlich; de man is pas hard zich geweest; hij zou 27 k. g. in gewicht verloren hebben!

Saker althong ik nog het hoofd der school, den heer Swering. Van hem vernam ik, dat de pastoor van plan is een byzondere jongens school te stichten, en meent, dat hij dan de openbare school met onderwijzers woning kan overnemen, omdat die dan toch niet meer noodig zou zijn. Ze heb Swering gewaarschuwd, dat het plan van den pastoor niet kan uitvoerd; G. S. kunnen nooit kunnen goedkeuring hebben dan een resolutie besluit tot opheffing der school, voor dat die school daadwerkelijk leeg gesloopt is, en daardoor heb berisps geleverd is, dat die nu niet meer noodig is. —

^{medingang van juli aamt}
Totan heeft ontslag als gemeente secretaris; hij was dat 30 jr en maakte zich jegens Ossendrecht zeer verdienstelijk. In den laatste tijd heb hij de secretarie bijgestaan door zijne dochter; dat meisje heeft Verdijk bij het onderzocht van de administratie!

Totan wordt vervangen door van de Ven, een zoon van den Rijksontwanger te Krassendaal; ze zijn met 10 zams allen in verschillende betrekkingen; de ~~de~~ aamstaende gemeente secretaris is verloofd met juffr Binck uit de Leur

De arbeiders woenen nog meestal op hun eigen; het geld om te bouwen wordt hen ook nu nog gewoonlijk door Totan verschafft, tegen matige rente.

Er is weinig armoede in gemeente; de menschen veel opgevoerd, en bedol; alser geen werk in gemeente is, gaat men het elders zoeken; in Duitschland werken nu 300 menschen. — Orden van draagen en derg. worden door Kroonoch ambestuur besteed. —

50% gedewongen huwelijken; tamelijk veel onwettige geboorten; in drie maanden van 1912 vier. — 7

De menschen houden hunne kerkelijke plichten. — Het karakter is Belgisch; men zit op arme in de kerker; de jongeren houden veel van muziek en dansen graag; in gemeente hebben zeker 100 gelegenheden „verlof“; er zijn 14 verga-

Ossendrecht.

vingen.

Al het oud archief is in den Bosch; door Bondam mede genomen; sinds hoorde men er niets meer van.

De van der Lek is nog gemeente dakter; men is over hem zeer bevreden; hij is Broeklandt. — Eene raedvrouw is er niet; voor verwoyenden doet Dr v. d. Lek de verlossingen tegen f 12.; voor minvermogenden tegen f 5. — Overmogenden hebben gewoontlijk geen verlossingden hijstand. —

Men heeft er tegenwoordig geen last meer van, dat de Belgen den hael kanten opscheppen. — Politie heeft weinig maete meer.

Er is in geen 2 jr brand geweest.

Wethouder Meelen woont niet meer op „Blakentje“; hij heeft gebouwd in de kom, recht tegenover het huis van den burgemeester

Behoefte fabriekanten werken druk; in 1911 werd een groot deel der chichorei werks in Ossendrecht geteeld; die wortels waren buitengewoon goed.

Het volk in Ossendrecht wil vrij zijn; omdat ze geen dienst meiden konden krijgen hebben het wat bueren hunne kanten maeten afschaffen. —

Gemeente maekte een harden weeg naar de Ossendrechtse haven; de Zuidpolder betaalt jaerlijks f 136 aan de gemeente voor onderhoudskosten; — Van de havengeldten aan de Ossendrechtse haven geniet de havenmeester 20% perceptie geldten; van wat er dan overschiet, krijgt de Noordpolder f 131. — wat er dan nog overblijft, is voor gemeente, als hij draagt in de onderhoudskosten van de weg; het ene jr is dat iets, het andere jaar niets.

De Zuid Bevelandsche waterleiding Maatschappij is bezig een waterleiding te maken voor 20 dorpen = het Zuid Beveland. De prise d'eau ligt in Ossendrecht tegen de zandheuvels aan. Het hele werk ~~was~~ (de hele waterleiding) werd aangenomen door Carl Francken te Bremen voor ruim 12 kost. Van de prise d'eau te Ossendrecht tot den waterloren te Goes is 40 k. l. In 1912 maet het hele werk opgeleverd. — Het B. en W. even naar die prise d'eau opaan kijken; die aanleg was nog al interessant om te zien

Ossendrecht.

Den 16 Augustus 1917 kwam ik weer in Ossendrecht. Ik vond daar een geheel nieuw bestuur; zelfs de secretaris en de ontvanger waren door andere titelarijzen vervangen.

Ik zou ook in een nieuw Raadhuis moeten ophangen zijn; het werd besteed; maar door de tijdsomstandigheden liep het zoo ver boven de raming, dat het niet gezond werd. De baan wordt nu uitgesteld, het doet de tijden nu meer normaal zullen geworden zijn.

De peelfabrieken werken bijzonder druk; er is nooit zoveel vraag naar peelfolie geweest. De fabrieken werken alle zonder uitzondering met verlies; de grondstof is te duur; de steenkolen dito; de limieten zal andere prijzen voor het product moeten vaststellen; anders zal het niet kunnen blijven gaen.

Er wordt veel gesmaakt; veel geld verbruikt; de jongeren maken dat geld veelal af; de anderen behouden het veelal.

Er zijn nog \pm 350 Belgische vluchtelingen; geen hunker wordt meer door ons gouvernement gestemd. Die vluchtelingen nemen veel woonruimte in beslag; daardoor groot gebrek aan woningen; men kan van woningnood spreken! Het bouwen is tegenwoordig zoo duur, dat men er niet aan denkt te beginnen.

De levensmiddelen distributie loopt goed; kost \pm f 12000 per jaar.

Een armade; de vooruitzichten voor den winter zijn goed.

De voortdurende regens worden een nationale ramp; nog nooit stond zo'n mooie oopst te veld; en daar van komt me niets terecht; alles verregent!

De handerij gaat slecht.

Op het gebied der paardenfabriek is men de laatste jaren halsoverhoofd voortgegaan; de maatregelen van de provinciale Commissie werken bijzonder gunstig. En korte jaren zou men België op zijde zijn ge-

Ossendrecht.

streeft; door de oorlog zijn in België zooveel als alle paarden voor het Duitse leger gerequireerd. Wethouder Wihlaegen verklaart, dat zijn schoonvader een boerderij in België bebaert; hij had 12 paarden; succesrijk werden er elf gerequireerd; en het twaalfde zou ook wel gerequireerd zijn geworden, wanneer het maar een goed paard was geweest.

Den 11 Juni 1921 kwam ik weer in Ossendrecht; tevoren was ik in Halsteren en Woensdrecht geweest. Er kwamen na de gemeenteraadsverkiezingen twee nieuwe wethouders en 5 nieuwe Raadsleden. De mensen waren ontevreden over de distributie, en meenden, dat het gemeentebestuur niet minig ge-nog was. — Straks is de vrede hersteld, en gaat het heel best in den Raad.

De raadvrouw krijgt f 600 van gemeente, f 300 van Rijk + provincie, en verdient f 500. — f 1400 geeft een paar bestaan.

Het burgerlijk armbestuur heeft f 1500 eigen inkommen; behoefde vroeger niet gesubsidieerd te worden; kreeg in 1920 f 250 en in 1921 f 400 van gemeente.

Het Roomsche armbestuur kan jaarlijks \pm f 1000 bedelen.

Gemeente heeft ruim 10 H. H. Keiweg te onderhouden; heeft gelukkig een uitstekenden straatmaker; heeft in 1920 60.000 nieuwe straatkeien en in 1921 40000. Deze laatste begen f 85. de duizend.

De chique wortels voor de peelfolie komen weer uit België; in Ossendrecht worden er geen meer gekocht.

Het distributienet voor de elektrificatie was door de B. N. E. H. begroot op f 95.000; het werd juist heeten besteed; kreegte inschrijver f 39998! Gemeente moet een stroomafnam van f 6000. — gerecenseeren.

Er zijn veel arbeiders in Ossendrecht; de helft van de menschen moet buiten de gemeente den kost verdienen.

Ossendrecht.

Het raadhuis is gedeeltelijk vernieuwd; de raadszaal en de burgemeesterskamer zijn goed, ook de secretarie is wat verbeterd. Het oud archief staat op zolder; daaraan is nog veel te doen.

Aan paardenfokkerij wordt veel gedaan; dit jaar 125 volens. — There heropstelskouders; de hengsten worden in gemeente en in naburige gemeenten rondgeleid, evenals in Zuidholland, om de merries te beslaan.

De varkensfokkerij neemt toe; de melk is niet duur. Er zijn nog 49 adms gelegenheden in gemeente benevens 14 vergoermithejen.

De verboden strook langs de ovens wordt te streng gehandhaafd; haast met meer saepelheid worden toegepast. Waeren, die ^{daar} eigen gronden hebben, mogen er niet komen; kunnen daar dus niet gaan buuten.

Den 13 Juni 1925 kwam ik — na Oud en Nieuw Gastel te hebben bezocht — weer in Ossendrecht. — 50 à 60% der bevolking verdient buiten de gemeente het levensonderhoud; meest allen in België, sommigen in Frankrijk. Enkel en zijn weg gebroken met hunne gezinnen; daardoor is het geen woningraad.

In den Raad zitten 5 landbouwers, 2 burgers en 4 arbeiders.

Electriciteit kostte in 1923 70 en 35 cent; gaf toen een verlies van f 2000. —

Sinds Juli 1924 tarief verlaagd tot 50 en 35 cent gaf in 1924 een verlies van f 2200. —

Sinds 1 Januari 1925 tarief gebracht op 50 en 25 cent.

De oud-secretaris toan kon zich niet met die tarief reeping niet vereenigen; hij nam om die reden ontslag als lid van den Raad; erg jammer, want hij was een goed raadslid.

Burgemeester is druk bezig met de ordening

Ossendrecht.

van het archief; de pakketten moeten nog geordend, en daarvan een lijst gemaakt. Men hoopt het dit jaar mede gereed te komen.

Het dak van het Raadhuis is erg slecht; op de beprooving van 1926 hoopt men de middelen te vinden om het te herstellen.

Eerstige klachten over den toestand van een provinciale weg van Duts volentje naar Ditten; de auto's moeten over het fietspad rijden; breken anders de veeren.

De warenkeuring en de vleeschkeuring zijn nuttig en noodzakelijk.

De ^{drink}waterleiding H 124 Zuid-Beveland heeft haar prise d'eau inder Ossendrecht; door dat het buis niet door de gemeente loopt slechts vier aansluitingen.

De chicoreefabrieken gaan slecht; veel misie luffen de leiders; daardoor slechte zaken. Vier ondernemers van autobussen; de gemeente subsidieert niet.

De tram naar Antwerpen kan het op den duur niet houden; te grootscheeps ingericht; alleen aan beheerskosten gaat jaarlijks f 10.000. weg!